ה מ א ס ף

לחדש טבת תקמ"ד

א

שירים

על קבר רעי *)

אוי לָךְ כִּי נִגְזַרְתָּ!
לֹא תִרְאֶה עוֹד בְּעַפְעַפֵּי שָׁחַר,
בְּהַשְׁקִיפוֹ (אָדוֹם לִלְבוּשׁוֹ רֹאשׁוֹ
פֶּתֶם פָּז) מִמְעוֹן שָׁמַיִם אַרְצָה.

טַל מֵרֵחֶם מִשְׁחָר עַל תַּלְמֵי שָׂדֶה,
נִגַּהּ הַחֶרֶס בְּרִאי נַחַל שׁוֹטֵף,
מִבֵּין סִבְכֵי חֹרֶשׁ מֵצַל, לֹא יַבִּיטוּן עֵינֶיךָ.

נָהָר מִתְהַלֵּךְ בֵּין עֲמָקִי שׁוֹשַׁנִּים,
מְנַשֶּׁמֶת רוּחַ יָמָה, יְנוֹסוּן גַּלָּיו,
בְּנוֹעַם יָרִימוּ קוֹל, וְאָזְנֶיךָ אֲטוּמוֹת.

*) S. Kleists Werke. I. Theil S. 51.

הַדּוֹדָאִים לֹא יִתְּנוּ לָךְ רֵיחָם ,
קוֹל הַתּוֹר כִּי יִשָּׁמַע בָּאָרֶץ ,
בְּנָעִים זְמִירוֹתָיו לֹא יָעִיר לִבָּךְ .

זְמֵרַת כִּנּוֹר וּמִצְלְתַּיִם ,
יְרֻמּוּ לְקוֹל נוֹתֵן זְמִירוֹת בַּלַּיְלָה ,
לֹא יוֹסִיפוּ לָךְ עוֹד הַטִּיב נַגֵּן .

* * *

אָכֵן גַּם בִּמְצוּקַת צַדִּיק לֹא תֵרָאֶה ,
כִּי יְבוּשׁ מַמְחְסוֹ , יְדַאֵג , יְבַלֶּה
בִּבְכִי יָמָיו , בְּהִתְנַשֵּׂא רָשָׁע ,
עָטוּף זָהָב וְאַרְגָּמָן בְּגָאוֹן וְגַאֲוָה ,
עֲלֵי הָאָרֶץ ; אַף לֹא בְּהִתְרוֹמֵם
עָרִיץ עַל עַם חָפְשִׁי , בְּעוֹרֶף
יִלְדֵיהֶם כִּי יָשִׂים עָקֵב ,
הַשּׁוֹאֲפִים בְּכֶסֶף רוּחַ אַרְצוֹ ,
אַךְ מַחְסֹרָה בְּצִלּוֹ לֹא מָצָאוּ ,
אֶל רִבַּת כְּסִיל תִּשְׂחַק וָכָל
פֶּה חָנָף לֹא יַשְׂחִיתֶךָּ .
קִנְאָה נָקָם בְּרַע עֵינֵיהֶם , כְּזֹאֵבִים
טוֹרְפֵי טֶרֶף לֹא יַבִּישׁוּן עָלֶיךָ ,

חוֹ

---

*) לפי דעת מכס אחד נותן זמירות בלילה (מיוחס ל"ה ,
הוא העוף המזמר בלילה (נחלטיגאלע) .

חֶרֶב רַעַם וֶהֶבֶר גַּם מוֹסְדֵי אָרֶץ ,
כִּי יִרְעַשׁוּן לֹא יַפְחִידוּךְ ,
עֲטוּי בְּכִסּוּת עֲרָפֶל בְּרָקִים יְסוֹבְבוּךָ ,
תָּרוּץ אֶרֶץ , חֶרֶב גַּם רַעַם וְיָגוֹן
יַעֲבְרוּן מֵרָחוֹק תַּחַת רַגְלֶיךָ .
חֲבָלִים נָפְלוּ בַּנְּעִימִים לָךְ , שָׁם תִּמְצָא
עֵדֶן גַּם מַרְגּוֹעַ לְנַפְשֶׁךָ ;
אַשְׁרֶיךָ לְיוֹם מַתָּ , אַשְׁרֶיךָ !

ק . כ

* * *

ואלה דברי אחר השרים .
תרועת זהב המליצה הרים .
התהלה נאוה זמר לישרים .
שאת נדבת לב אל הבחורים .

ק"ק ווארש מדעקויט .

א . תמונות וחלעיל כתשבץ התשוכרים .

הֵן שֶׁמֶשׁ גַּם יָרֵחַ בַּשָּׁמַיִם ,
לִמְקוֹם אֶרֶץ חֹשֶׁךְ אוֹרָם יָאִירוּ ;
כֵּן דַּעַת וּבִינָה תּוֹךְ מֵעַיִם ,
חוּצָה יַבִּיעוּ כַּזָּהָר יַזְהִירוּ .

* * *

כח הלבון ותפלתו , כשמו על משכנתו .

הֵן אָמְנָם מָתוֹק הָאוֹר לָעֵינַיִם ,
אִם תָּעוּ בָּאֹפֶל דֶּרֶךְ יַכְּירוּ ;

כֵּן לָשׁוֹן צָחוֹת מָתוֹק לִשְׁפָתָיִם ,
תָּעֵר בַּמִּדְבָּר *) עַפְעַפָּיו יְיַשֵּׁרוּ .

הֵן אִם יַעֲבוֹר צִי אַדִּיר בְּרַחַב מָיִם ,
בֹּל פָּרְשׁוּ נֵס אָז יְבוֹשׁוּ גַּם יַחְפִּירוּ :
כֵּן כָּל מַצִּיבִים בַּמִּקְרָא יָדִים ,
חָקְיוּ לֹא בָנוּ , טוֹב עִם דַּעַ יָמִירוּ :

ב

מכתבים

אגרת להרב החכם ר' איצק פאטנאווע בברלין :

והיא תשובה בנגוד הכתובים הקדמים .

בחורי תמך ילדי מעשועים לחוים ורעים , כדיבים ושועי חכמים וידועים , אשר תרחו למחברה לרוות צמא לשות שפת העברים , הכני נותן לכם את בריתי שלום , והב ובטח עד עולם .

כי תראה שמכם מעטי תצבעותיכם , מליצות ושירים י כוכבתם חני המדע על יתר החמונה . לירות דשפיה ר החכמה בלב חיש תבונה , למען יהיו רוכבי צמדים ב והחמונה , ותעבור הרנה במחנה העברים , לחמר לכו הגבריס , ומי בעל דברים , יקח לדק ומשפט ומישרי העברים העוריס הביטו לרחות נכוחות , חפצו מליצה שי בגרות הצמות , לז נהלו מזימותי , ועלזו כליותי . ברח זו לשוכנו הרמתה , אשר מן בלהות העלגים ספתה . רח את הארץ והנה נפחתה , וכמעט קט תמה נברתה , תגעים עד הלום לדרוש שלומה ושובתה . ויבוא ל בבריתי

*) מעגין ומדברך נאוה .

נגריתה , להיות לה למשען ומשענה , אשר לא תהיה עוד למנה , לכל נלעג לצון לין ביכה , כי אם יתרשם בלבב בחמוכה • להיות הנחות אתה נחמנה , ושילני שפה יביני זעבה , ומאשר יסרה בעיני זו דרכיכם , אמרתי לויסך זילכם , ה" יהיה בכסלכם , ושמר מלכד רגליכם •

יהנה רחו רחיתי מעשי אלבעותיכם כי"ק אשר העירותם בלבד על ביאור שני כתובים , הנחים בחמד בספר זשלי ל" ביאור פ" הולך אחריה פתאום בשור אל טבח יבוא ובעבס אל מוסר אויל (שם ז), ב" ביאור פ" ויאמץ מן ושכל טוב וג' (שם ג") ואני אמרתי בחפזי שלא זה הכתוב הנ"ל מכוחר ביטב בביאורי לספרי אמת, ושם אמר בביאור זה הכתוב על זה התוחר , הנה בהחבת המלך שלמה את עמו , לכן על פי מדותיו , הוכח יוכיח לותם ליסרם בשני מיני היסורות אשר בהם יחיה האדם חיי עד , הם ירחת ה" והחכמה , אשר עליהם יאמר המושל רחשית חכמה ירחת ה" , כי תיקון המדות המכוונה בשם חכמה כי לא נצעה לתיקון המעלות השכליות המכוונה בשם חכמה כי לא תפתח צורה על החבן , אם לא תלוטש תחלה • אשר בחיבורים יחד יקנה השלם בחדם את עולמו , ואי בשם חייסשרבייס נאמייס כמשה"ב יראת ה" תוסיף ימים , ואמר החכמה תחיה בעליה , ובאמת ותדעו שבחיות תכלית הירחה לשמור השלם והיושר בהנהגת בני אדם זה עם זה עד יושלם הקבוץ בניהם , בחיותם נעזרים זה מזה בשלם ובמשפט ובחסד וברחמים , לכן יכונה תיקון המדות שהוא עצם הירחה בשם חסד להיות שעיקרה ג"ח הים הים עם רעהו שעליהם העולם עומד כאמרם ז"ל כי לולי זה העור המכוונה בשם ג"ח אין הים יוכל לחיות בעולם כי זה כוכה , וזה חופר זה חורש וזה תופר , זה סוחר , וזה סופר , וזולתם כל הים יעזור ברעהו , אך תיקון המעלות שהוא עצם החכמה , המכוונה בשם אמת , להיות שתכלית החכמה להשביל האמת בכל דבר מכמת בינה , ומהמבואר שתקון המדות נגלה לעין כל בבעל המדות , להיותו חוכת הביבדים כמ"ש הרב בעל חוכת הלבבות משה"כ תיקון המעלות שהוא ענין שכלי נחוכת הלבבות • לכן לא יגלה לעין בשר כי החכמה חרוסה על לב המשכיל , והוא הדבר שאמר הכתוב הקודם לזה חסד ואמת אל יעזבוך ר"ל אל תעזוב הורחה והחכמה המכוונים בשם חסד ואמת כאמור : קשרם על גרגרותיך , חוסב על החסד האמור שהוא תפארת לעושיהם , וברחה ונגלה לעין

לעין כל , כענק תסר בנוכח המוחר : **כתבם על לו**
לבך , מוסב על החמת החמור , סיהיו רשומים ה
החוסכלות החמתיות בלב מסכיליהם , **ומצא חן** , מוסב
תקון המדות המכוונה בסם מסד , שתקון המדות הוא תפלה
לעוסיהם כמש"כ מוכיח תדם לחבי חן ימצא ממחליק לש
ואמר **דברי פי חכמים חן** ר"ל מוסריו כמו שנדרו ר
בכמה מקומות : וסכל טוב מוסב על החמת החמור תסר
מצאם נמצא הצלחתו החמתית בעולמו , כי שכל עיונו הלכ
בטעם למען **תשכיל** בכל תסר תעשה , וידוע כי תו
החדם והצלחתו החמתית הוא קנין המכוונה המכוונה בזה ב
החמת , והוא זה שהשלימותו על כל בעל החיים כמה"כ **ומותר**
האדם מן הבהמה אין , כי הכל הבל , פירש
חכמה תסר מחין תמצא לטעם תכלית שנדע הוא שלא כ
כמו שביארנוהו בהרחבה במ"ח , הוא זה מותר החדם החמ
מכל בעלי חיים לך שתר המותרות הם הבל , הן זאת תקרא
בביאורנו הקצר לם" החמת ופה הרחבנו קצת הביאור דעי
ותקנו את ערוגתו .

ועתה בבוא לבאר פה" הכ" החמור , ואני ידעתי כי טו
תדעו הביאור הכולל , צריך לני לפרט לניה ידוע
פרטיות ומוכרחות לדעת אותם כמו הכלל שהוא צריך לפרט ולוש

עבס הוא שם תבשיט ועדי כמו **את תפארת העבסים**
והוא המביא לידי תלוה , עד"כ **לבבתני אחות**
כלה באחד ענק מצורניך ומהידוע שהשור שרוצ
להכיאו לבית השביחה יבלי עמל ויגיעה יקח תדם מעט תו
או מספוא בידו ומרחה לשור והולך במרחה זו לבית השביר
והשור בחות נפשו לאכל הולך אחריו עד יבוא אל השביר
תשר ככה החויל בחות נפשו תשר התעורר מסבת קיבוץ נ
הנואפת הולך אחריה עד יגל למסר נפשו עד"כ **נואף**
אשה חסר לב נגע וקלון ימצא . ויהי טעם מוכ
בזה כטעם **ויסרו** אותו שעליהו יסורים . והנה זאת התלו
הנטועה בלב האדם יקרא עבס ע"ד ככס כשב שמלה שלמ
כמש"כ **כי לאויל יהרג בעס** ר"ל התשוקה תהרגהו ו
הוא בעין עם החמור אחריו **ופותה תמית קנאה** . ואמ
ותבהה מבעס עיני , שהוא מטעם **כלו עיני מיחל**
לאלהי שעינינו כליון ותשוקה . וכפי" אמרו חו"ל למ
בקרא שמה עכסה שכל הרואה אותה כועס על תשתו פי
מעכב על תשתו כטעם תבעה לבת הב תסדת , תשר על כ
תמ

מר הכתוב **וברגליהם תעכסנה** מגיד שהוא יוצא שילפי כלומר שהם מעוררים התשוקה בלב מושקיהם לחמרם ל בחרם בכועס ·

מעתה וכיון לדין בחור הכתוב החמור כי עכם החויל ר"ל תשוקתו תביא לותו אל היסורים כמו שאות פסו של הסוס תביא לותו אל הטבח · והרי זה כח בלמד ממנו בלמד שאני כ"פי הדמיון החמורים בזה כדרשים כמין ומר אני ב"פי הסוי כמו **בי כמוך בפרעה** שכל אתה פרעה ופרעה כמוך ·

ן זאת רחתה עין פחינתי בבחור מוקדלי קודם לכה , ועתה לתם ברוכי ה"! חס נא מצא בחורי זה חן עיניכם , קבעוהו בדפוס , למען ירחו רבים ויבינו לחורו כי זולי ימצא חן בעיני אלהים ואדם · דברי ידידכם הדורש טוב עמו ודובר שלום לכל מושכיו עם נעיר התלמידים **יצחק** בבית לוי איש סטנאב ·

* * *

חשובה ב" בבאו מלת עכם וחעתקת המקרא שהב"ח היקר ר" יואל בריל מבולין ·

ש ש ל י ן

מקרא · הערות ·

ג הולך אחריה פתאום , 23 ער נעהט נאכר נאך אין דומפר לויכפלטן ,

כשור אל טבח יבוא , נלייך ווי אז שלאכטצאנק נלייטען לקסן ?

וכעכם אל עופר אויל · ערייך ווי ווילדע שלעפפע דער עהמען בשטריקונג ·

ד ער יפלח חץ בכדו , 24 ציט שנעלל דער שיעדע כפייל דאס הערץ נרעפליטשרט

כמהר צפור אל פח , וי לויפט אין פענלין דער כיגנע זו

ולא יוע כי בנפשו הוא , דען שרינטט פערכליכקייט לונגווונדען ·

כ א ו ר ·

פתאום , תאר הפעל (אדווערביום) מוסב על ההליכה , שרשו פתה וענינו סוכירות שבלתי מובנת בנפש הפועל

הפועל לו הפעול (תיבר לייגן) ולזה יהי' שם פתי מופל
הנמהר במעשיו, לפעול קודם שיקול במאזני השכל ודל
לא יער פעלו ומביאו אל התכלית הרצה (תיין לוכבדהכטוזאי
לייכטזיניגר) וגם אלו מי שאין לו כח בנפשו לשפוט ע
הדברים כראוי מבלתי יכולת לעמוד על כל מציניהם ו
פרטיהם כפי הצורך, והוא המכונה בל"א (תיין לייכטפעלטינ
ולאנגלים כאלה נקל לפתותם וכודאי יחמיצו לכל דבר כי
דרך המפתה להראות כל דבר מצדו הטוב ולהעלים את ה
שיש בו או הנמשך ממנו, ושם בעצמם לא יפקחו בדעתם
הרע הזה, לכן יהיו נפתים וממהרים לעשות, ובכמיהה הז
יתורגם גם השם הזה בל"א (תיין לייכטגלייביגר) וכמו
תאר הפעל פתאום אם הוא בבחינת הפעול יתורגם בב
(סטעלל, פלעצליך, חוכפרמוטעט) אך בבחינת הפועל יתור
(תיבר לייגט, לייכטזיניגר, חוכדהכטזאם, תיין פעלטינ*
כשור, ירבה במשלים לתאר את ההליכה הזאת, כדרך המליצ
ויאמר במשל הת"ח שהוא הולך לחרייה כשור הזה ההולך לת
לחרו טובתו, ולא ידע כל דבר והוא משל על הבערות, (ד
דומהייט): וכעכם, לדעת רש"י ז"ל הוא לשון נחש ולדב
לחרים הוא לשון כבל, ויש עוד דעות רבות וחלוקות בעני
השם הזה, אך כלם מודים כלחד (ורבי בכללם) שהוא ג
תכסיס מתכסיסי הנשים, כי כן כתב ואת תפארת העכס
(יפעי' נ' י"ח) ואני תניני לפניכם פי' גבון שמעתי מפי חכ
גדול, כודע בשערים שמו, גם על השם הזה גם על הפעו
הנתון לפניהם וזה הוא מצאתי בדברי הימים הקדמונים שכה
הנשים להתלבש בשעת המעטף את כל הראש ומשם היה יור
על כל החוריים והעודף ממנו היה מרוח עד בחיזה לחמו

ט

---

*) הארכתי בביאור המלה הזאת מד" טעמים, ח" של
מצאתים עוד בשום מקום מבוארת כראוי • ה"
להראות בבדות ההעתקה מלשון אל לשון, שלם תתרגנ
פה תיבת פתאום (חוכדהכטזאם) יורה זה על הפחזו
שמעשה אחד לא על הבערות שבו, ושם תתרגמנ
(תיינפעלטינ) להיפך תורה על הבערות ולא ע
הפחזות, לא כן התיבה העברית שתכלול אלו ב" ההוראו
יחד, והיא בעצמה תביא את רעיון המליץ אל מצ
הבערות שזכר מיד לאחריה • (ויש לעיין על זה) ולכן
בחרתי בטעם הלאחרון •

על פני האדן *) וכשהן הולכות המרוח הזה מתנועע לאחריהן בתנועה עקומה ועקלקלות, דומה לתנועת נחש וזה יפאר ויקשט את כל הגוף, ולכן תתנבר על ידו כח התשוקה נאים להתחבר אל הנשה טובת המראה היות. ואנו רואים גם היום שיתנו הנשים מרוח הזה בבגדיהם שקורין בל"ח (לייבע שלעפפע) ולזה אמר הנביא זאת תפארת העכסים (דיא מייעסטעט דער שלעפפן) מה שלא אמר בשאר התכשיטים שהביא שם לפי שתכליתם לתת יקר ותפארת אל הלבוש בו. וכן בשאר ובגדיהם תעכסכה (שם שם ט"ו) שהיו קורמים ברגליהם, כמה שקורין בל"ח (לייגן שלעפפענדן נאנג). ומעתה נבא לבאר את הפסוק שלפנינו שהוא המשל הב" על ההליכה יאמר המעין בו, שכמו שהעכס הזה הנסרח על אחורי האשה יגוע בפי רצונה, כן בכל הזה כמשך אמריה לכל מקום שתרצה והוא משל לעונש דבקותו בה. אל מוסר אויל, תאר לעכס שהוא לה למוסר אויל, כלומר שבה תאסר את האויל בחוסרות התשוקה והתאוה, וכמו שזכרנו. עד יפלח, כי בפתע יבא בעל היוכחות אל ביתו ויפלח בתן כבדו (מדברי הפלגן יחייה). ואחרים אומרים שבתן הוא משל אל התאוה הבלתי הגונה, והיא תזיק. במהר, סיום המליצה במשל הסובב על כל הענין, כמו שב" המשלים הרחוקים סובבים על ההליכה בלבד.

יואל בר"ל

ג

תולדות גדולי ישראל

תולדות הרב דון יצחק אבוהב ז"ל.

ח ת י מ ה.

בשמוע פערדינאנדום מלך בעשפאלים את שמע בואו, וישלח להכיאהו אליו וישימהו שר בחצרו ויסב שם שליו ושלחן, ויכתוב את פירושו של ספרי מלכים בהיותו בן חמשים

*) ויתכן שכוון הנביא לזה בלשונו (יחזקאל ד' ט"ו) ופרושי טבולים ברחשיהם.

חמושים ושם שפה הרכ"ג ליצירה, ואלה דבריו בהקדמותו לספר
כל"ל, בקצור ובשמו לשון שמעו • בהיותי שקט על שמרי במלכות
פחרטו"גאל, ארץ מולדתי וברצותי להתחיל בפי' ס"מלכים אל בית
המלך לטח כקראתי הוא מלך ספרד עליון למלכי ארץ המוסל במלכות
קסטט"יליה, ואחרי"נתן וקחטח"לוניה ניט"יליה ואחר לויי היה,
ובחתי אל מצר בית המלך והסגל, והייתי קרוב אליהם ימים רבים,
ויתן ה"אותי לחן בעיניהם, ובעיני הפרים היושבים ראשונה במלכות,
ובתעסקתי בעבודתם שמונה שנה, גם עוסר גם כבוד אשר יעשה אותם
החדש ותי בהם, קניתי לי בחצריהם ובטירותם, על כן תפוש תורה,
והמלחמה נשארה, ומפני עבודת מלכי הגויים אשר לא מבני
ישראל היה, נטשתי את כחלתי מלכות יהודה וישראל, ופירושי
בספריהם, ובשנה התשיעית שנת מו"הם ליישראל לכד מלך ספרד
כל מלכות גרח"נטח (Granata, Grenada) והעיר הגדולה
גרח"נטח רבתי עם שרתי במדינות, ובחזקתו ובנשא לבו חלף
רוח ויחטא, וז כחו לאלוהיו, ויחמר עשו בלבו בחיה אתרצה
לאלוקי המחזרני חיל למלחמה, בחיה אקדש לקוני אשר כתן
את העיר הזאת בידי, אם לא בהכנים תחת כנפיו העם
הסובבה במוסך שם פוארה ישראל, ולהסיר לחמונתו וזתו בשת
השובבה או להשליכם אל ארץ לחרת מפני, לא יסבו עוד
בחרבי, ולא יכונן לנגד עיני, ולכן יגח דבר המלך ודתו בדת
מוחי ופרס, וכרוזת קורח בחיל, לכון לחמרין כל מטפחות בית
ישראל כי תעברון בחים תפלחון ותפגדון לאלוקי הגויים, טוב
הארץ תאכלו כמוהו היום ותשבו בארץ ותסחרוה, ושם תמלכו
ויזדייתם ושם אלקי לא תזכירו, ולאלקי לא תיתיכון
פלחין, קומו נאו מתוך עמי! מכל מדינות ממשלתי
וכמשלם מדטים לא תשאר פרסה מכל אשר יקרא בשם
יעקב, ובשם ישראל יכונה בכל מדינות מלכותי • ואכבי יגעתי
בחר נרוני, דברתי אל המלך פעמים שלש בחו אי אתחנן לו,
לחמר הוסיעה המלך! למה תעשה כה לעבדיך? הרבה לכו
מהר ומתן זהב וכסף, וכל אשר לחיים חים מבני ישראל, יתן
בעד נפשו, קראתי למלחבני רוחי פני המלך לבקש על עמי,
ורוזנים נוסדו יחד לדבר אל המלך בכל עוד להסיר סופרי הקץ
והחמה, ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים להכחיד, ובנו
בתן חרש יחטא חזקו לא ישוב חפני כל, והמלחכה עומדת
על יניכו לשטנו, בטחו ברוב בקחה, לעשות מעשיהו החל
וגמור • ויהי כשמוע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו, ויחמרו
איש אל אחיו חזק ונתחזק, בעד דתינו ובעד תורת אלוקינו,
יקום מחרף ומגדף, מפני חויב ומתנקש, אם יחיונו נחיה,
ואם ימיתונו ומתנו לא נחלל בריתנו, לא נסוג אחור לבנו,
ותגחנו

ואחיהו בלך בסס ה" אלפיהו , וילכו בלח כח שלש מאות אלף רבלי העם אשר אתכי בקרבו מצער ועד זקן טף וכשים ביום אחד מכל מדינות המלך , אל אשר היה שמה מרוב ללכת ילכו , ויצא מלכם לפניהם וה" נרחסם , זה יאמר לה אתי , וזה יכתוב ידו לה" , מסס בלכו למלכות פאר"טונגאל ולמלכות נבח"רת (Nawara) הקרובים אליהם , והכה ארם ומשכה אפלה מצודתו , ומצאם צרות רבות ורעות הסוד והסבר ' ורעות הדבר , ומסס שמו ביס דרך , ומתיבה בתים עזים , וגס יד ה" היתה בם להמם ולאבדם כי רבים בני שומה לעבדים ולשפחות ויוסרו בכל גלילות הגוים , ורבים טובעו ביס סוף , בללו כעופרת במים אדירים , וגם מסס בלו בלח ובמים , כי בשרפו המצות , ויתבער בם אש ה" , בוף דבר מכל משפטיו הרעים אים לא בעדר , אשר לאחד לאדם , ואשר לרעב לרעב , ואשר לשבי לשבי , והדביק ה" בם את הדבר , והיו לזעוה לכל ממלכות הארץ , עד כי ספו תמו מן בלהות , ויאחרו מעט מהרבה , וכמחסר אבותיהם כן נועטו אבדנו בלב ים בלנו אבדנו , יהי שם ה" מבורך ! גם אני אבחר דרכם דרך אניה בלב ים ואני בתוך הגולה בחתי עם כל ביתי , הבנים בני , ובנותי נחני , פה העירה בעאפ"ליס ההוללה אשר חלכים מלכי חסד המה , השכה הזות שנת נר"ס הייתם , ודברתי אל לבי אשר כדרתי משלמה בספר מלכים וכו' ע"כל .

בשנה השנית וימת המלך פערדיראנדום , ויקם תחתיו אליפוכזום וגס הוא אהב את הרד"ת ויעמד בתקפו ויהי נדול ליהודים עד כי קראל השמיני מלך פראנקרייך וינרש את המלך אליפוכזום מכסא מלכותו , וירד הרד"ת עם המלך אל אי ציציליען בשנת הרכ"ד ליצירה , יהוה דן חמשים ושבע .

ויהי אחרי מות המלך אליפוכזום , וילך הרד"ת לקאדרו (אי ביס היתיכי אשר תחת ממשלת ווינציא) ויכתוב שם את פירושו לס" ושעיה וה" אחר ביאתו את פירושו על ס" דברים , אשר כאהב מאתו בשתו מאתרטונגאל ולא נודע לי הסבה והקדמתו לס" הנל כתב וז"ל גם כי התאנף ה" על עוונו לא השיב ידו מבלע , וינאלו אנשי הארץ , את כל קניני , ויבא רזון בנשמתי , ויהפכו ליגון כל שמחי , כי רבות נאחותי , וכי רחיתי ארת עמי , גם שב גם יסיס וכל אשר בשם ישראל יכנה , רצא ה" את לחזקי במרצע , לנצח מתוך ההפכה הולך ונוסע , ונכנסתי באניה בלביס , ובחמלת ה" עלי בחתי לחי קורפו , ואשב שם ואכה הקרה ה"לפני יום שעשיתי בפירוש הספר הזה , ונפשי נהלה ושמחה , המזיקה בו יזכנו לו , ותאמר ,

מוסיפה כח בנדלו וחילו , כהנה מבלי לו כי מעט לאחר היה במפעלו ועתה יסכהו בללים בללים בללו , וכו' .

בשנה ההיא הלך לליטוליען , והתבודד עצמו לדבר ה" ויכל לעשות פירושו על ספר דברים , ויכתוב ספר זכח פסח וס" נחלת לבות וחאר זה כתב ס" משיבי יעושה וס" מזמיע יעושה , וס" ושועות מעיחו והוא בן שתים וחמד שנה , בשנת הרנ"ז ליצירה .

אחרי שם שנה ותחל הריב בו יוסבי ויניציח למלכות ספרד ; על דבר המסחור , וישימו מכשי ויניציח את הרד"ק למלין ביניהם ובין הספרדים , וירחם שם את גודל מכאובו לעין כל וישקיט את הריב , ויהי לתפארת בין העמים .

אחרי הדברים האלה ויחל לכתוב את פירושו על ס" ויקרא , ועל ס" ירמיה יחזקאל ותרי עשר בשנת הרס"ד ליצירה , והוא בן שתים ושבע שנה *) ויחת בשנת ה"רסח , בהיותו בן שבעים ואחד בויניציח , וישימו לותו באהרון ויהי לכל גדול הספד ובכי לכל ערי ויניציח , ולכל היהודים ימים רבים , ויעלו את גויתו לפלדוח , ויקברו אותו מחוץ לעיר , ואחריו נקבר אלנו[מ"הרי מיכן זלה"ה , לכל בנות החויב בשנה ההיא לגור את העיר , ויחריב את כל סבוביתיה , כעלם מקום קבורתו ולח ידע איש ליהו עד היום הזה .

ואלה שמות בניו אשר הוליד יהודה , יוסף , ושמואל , יהודה היה רופא ומשורר גדול **) ושמואל לח הלך בעקבי אבותיו , ויוסף לח ידעתי מה היה לו .

הרב

---

*) אמר הכותב . יש לנו עוד מבוריס מהרד"ק ז"ל אשר בדר בהו בדפוס בימינו ואשר לח העליתי זכרונם בספרים הכתב , להיות נעלם ממני זמן נחתם של החור , ומס , נדק עולמים , ימות העולם , עטרת זקנים , מפעלת אלקים , להקת הנביאים , שמים חדשים , מרכבת המשנה , רחש חמוכה , ועוד מלחתי שכתב תשובות על י"ב שחלות להרב ר" שלמל הכהן . וכדפסו ויניציח שנת של"ד ואנכי לח רחיתים מימי , למנם פעלינו מהם מאוד מכתי התומות .

**) אמרו חכמי הגומרים כי זה ר" יהודה הוח הנקרח ר" יהודה

הרב רב יצחק אברבנאל הלזה היה כל ימיו, איש יצר וירא אלהים, ונעים בחברת מרעים ודורש טוב לעמו, ואף שנרדף מכל ספריו היה מתנגד לתמונת הכוזרים, ואיך עמל להפיל כל מבצרי דתם, וע"כ תהב את לבביה היושרים בלבותם, ונהנה בחבורתם, ובקש שלומם וטובתם, וזה דרך החכם החתימי ממנו ירחה וכן יעשה כל דורש תכמה ותורה את העדם.

ד

תולדות הזמן.

אגרת נעתק מספר חכם נוצרי על דבר חנוך הנערים בברלין. חתימה.

וכבר יצאו היוה נערים מחדר החנוך הזה שלמים בחכמת החשבון והכתב לשרת את גדולי עמם במסחרם, ומהמשך מהם הלכו למדרש הגדול הנקרא (יקימנטהלמי גימנאזיום) הלה ללמוד חכמת הרפואה והלה ללימוד הדתות, כי נמצאו כבר בחיזה יודעים יהודים מלוני משפט, ובמדינות הקיסר

יהודל מיסיר ליתון אשר אבר ס" הכוזרי הנקרא בלשונם (Dialogi Leonis Judaei) והוא נקרא בלשונם לעת העברעאום (Leo Hebraeus). ואשר נקרא בלשון ספרטיען, מעסטרע לעתן אהרבנאל מעדיקא העברעא (Meſtre Leon Abarbanel Medico Hebraeo) והוא אבר מליצות החכמה הנודעים לתפארת בין העמים (Dialoghi di amore de Leone Hebraeo Medi-eo.) ונם הרב ר" עזרי" מן החדומים הביאו בס" מאור עניים לאמרי בינה פ" מ"ד דף קמ"ד ע"ח ואמר: הנה החכם מיסיר ליהודי בעל הדיאלוגו פילון וסופיא (Dialogus inter Philonem et Sophiam.) ולא דבר מתומה שהיה ליהודי הזה בן הרדיא. ובחנות נרחה שהיה בן שם ימים אחר, לפי שאמרו עליו שהיה משורר גדול ושם נקיש זמן הסיר שאבר לכבוד אביו הנדפס ברחש ס" נביאים אחרונים נרחה שלא היתה לו סגולת המשורר כלל.

הקיסר יר"ה יש להם הרשות לשרת בכל שירותי המדינה • ובהמבורג יעשיבו כעת יהודי מקבל הספרדים לכאן הדת (כלטהריום) • ואחד מתלמידי המורה פילאנטראפין חשר בדעתו *) הוא כעת פה עירינו להוסיף דעת בחכמות אשר התחיל ללמוד שם, והוא נער משכיל אשר מחריתו יצמח מאוד לתפארתו ותפארת מגדלין •

זה חלי שנה ויהי היום המיועד לבחינה כוללת לבחון את למוד הנערים ואת מעשיהם, ויתאספו במקר מעוד הזה רבני עדתם ובתוכם החכם ר" משה בן ר" מוכתר, ורבים מלומדי הנוצרים וגם אנכי הצעיר הייתי בהקהל •

והנה ידעת ידיד לבי! את המנהג במדרשי עמנו להבין את הנערים ימים רבים טרם בא יום הבחינה, וללמדם בעל פה למען דעת השיב על כל אשר ישאלום מוריהם, ואין רשות לאיש זר מן העומדים לשאול דבר; לא כן היה פה עם נערי היהודים • כמה מתלבים מפני כאות נפשם בחדרם, והרשות לכל איש מן העומדים לשאול את אשר יחפוץ • והנה יגלו הנשואה איזה נערים להבחן בחכמת התשבורת, ונשתלו כל השומעים איך הגדילו לעשות לכל אשר שאלום מאתם • ואיך ביארו את השאלות העמוקות בחשבון ברבית ובחשבון התכת הכסף במופת מוחך • ואחר זאת שאלו מאתם לתת טעם לדבריהם, ויעשו כן, וברוך כי לא למדו זאת דרך תפיסת כללים לבד, כי אם בהשגה שכלית • ואחריהם באו אחרים להראות את ידיעתם בתכונת השמים והארץ (אסטראנאמיע געאגראפיע) וירחו הנערים את ארך כל מקום ורחבו על הכדור ועת זריקת השמש וקביעתה וכו" וכל דבריהם במופת ובטעם • ואחריהם באו אחרים להבחן בחכמת הלשון ויקרא האחד איזה קאפיטולי במקרא ויעתיקם ע"פ הדקדוק והמליצה ללשון תשכ"ו והשני העתיק מלשון צרפ"ת ללשון הק"כמ, והשלישי הראה את גדולתו בחכמת הנעאגראפ"פיע, ואלה ביומי כתב ידם ואלה בציורים נאים יתיצבו לעיני כל, סוף דבר כל הנעשים נכונים ורן ויפר המתבלים ומפי החכמים •

ויואל

---

*) פילאנטראפין הוא שם מורכב משתי מלות יוונית, ופירושו אהבת לאדם, וכאן את המדרש הזה פילאנטראפין, להורות שתכלית מיקדם הוא אהבת האדם בכלל ללמדו דעת לבצע, ואין הבדל בין יהודי לנוצרי והגרי אצליהם •

ויואל אלה! והיה זאת בכל בתי החנוך לבני עמנו • המשכיל אשר יזכור ימי עלומיו, וידע איך יפעלו המורים ברמיה ואיך ילמדו התלמידים את כל בעל פה, למשן עור את עיני העומדים, יבין הכה לרחות את מצב החנוך הזה ויתעוררו • נערי החנוך הזה ימצאו חן ושכל טוב בעיני רואיהם, לרוב נקייתם בהלבושיהם, ומעשה הנהגתם עם מוריהם, אשר יכבדום מירחת רוממותם ולא מחיתה, כאשר יעשו נערי עמנו נגד מוריהם • החיש דביהל בן יפחך וביתו, המה היסדים אשר יתמכו את הבנית הזה, ורבים מחכמי קהלם הירחים ומרדים לדבר ה" ולא ישימו לב ללמד לבניהם תכמות זרות, ברחותם את תכלית החנוך הזה ויהפך לבבם ויתנכרו גם המה לתת מדי חדש בחדשו סך מטוים כפי ערכם וכחם, זכרה להם אלה לטובה!

בעת נודע ביהודה את אשר נדבו רחשי החנוך הזה סך עשרה לויסד"אר לאשר יחבר ס" **המדות לנערי בני ישראל**, ור"ח ניסן תקמ"ד הוא יום מיועד לפתוח את הספרים אשר יכתבו על זה ולבחור את הטוב שבכם, בינן הבוערים בעם! ראו את כל זאת פעלו היהודים הנבזים בעיניכם, אשר אמרתם: הנור פנה אליהם עורף, אין להם חלק בחכמה עוד • הרפו ידכם הקשה הקשה הסירו קבלותם מעל שכמם, שימו להם חלק בארצכם והיו כאחנו, אז תמלא האדץ דעה!

ה
בשורת ספרים חדשים

רשימה תמה ומתוחמה, בסידור ל"ב מסויימה, מן קבוצת ספרים ונקראה בשם ביבליותיקי העתיקה המפורסמה והרוממה אשר מאז מקדם קבץ ורבב וחסף חיש טהור וקדוש הנבר הקיש עולה על תורה הרב הגאון נשיא אלפים מוהר"ר דוד אפנהיים ז"צל אין ערוך אליה, והיא מכמה אלפים ספרים חסוכים ורבים נדפסים על קלף וכמה מאות כתובים יד אשר לגודל חשיבותם ויקרם לא נמצאו זולתם (והמה הובאו בתחרונה בסידור ל"ב ברשימה לבדהם) הכל בכתב יפה חף נעים

נעים, ועם רוב יושנם עוד לא פגה הוד תבהרת מכתבם, וזיו כריכותם ההדורות לא נשתנה ורמה לא היקה בם, כעת במלות בעליה ה"ה הלקוח והקנין התורני המרומם כבוד הר"ר אייזק בהן נר"ו בן הסר המפורסם הנגיד מוהרר זעליגמן כהן זלה"ה נדפסה פה המבורג. יעת התקמ"ב נעשה ע"י חיש מהיר במלאכתו בשנת ודבר ה" היה יקר ליצירה.

הרשימה מן ספרים דפוסים ק" דפים והרשימה מכתיבות יד כ"ד דפים אין קוואַרטאַ.

אהבי החכמה ומחזיקי לומדיה! הכינו אל הרשימה הזאת, ורחו מלאכת חכמי ישראל אין ערוך אליה, מוכחת בקרן זוית ואין דורש ואין מבקש. קבוצת ספרים הזאת כוללת כל ספרי הקודש הנכתבים בלשון עבר והנעתקים אליה בימים הרחוקים מי יודע תעלומות החכמה אשר בעלמה מתיניקו בחיות קבוץ ספרי חכמה כזה בידי אנשים אשר לא ידעו להוציא היקר מן הזולל, ולהפיק בישראל דעת דברי חכמיהם אשר לא ידעו מלפנים. והנני מעתיק לפניכם את דברי החכם ריטער מיכעליס פראפעסער בגעטינגן *) וז"ל: הרשימה המפורסמה הזאת רחיתי זה שנים שנים בכתיבת יד, כי נשלמה אלי מהילדסהיים בחיותה מיועדת למכירה ע"י המשפט. ואנכי כתבתי בעת הזאת כזה בלשון הנה בעלם מוכי סם השופט אשר בהילדעסהיים „תחת ידו למכרה, גם „לא ידעתי סבת מכירתה, אבל לו ישמעו לעצתי למלות „בקשתי לא יוכרו את הספרים האלה לחת אחת ע"י הכרוז „(הוקליאן) כי יהי" כזה הסרון אשר לא יוכל להמצות, „בפזר קבוץ ספרים יקרים ומשובים כזה אלה פה ואלה שמה „ואין יודע אם לא יאסף ספר אל כתיבת יד אשר אין ערך „אל יופיו ביד אין מבין, ויהי לבוז „ועתה נשלח אלי הרשימה הזאת הדפוסה, מאת ידידי החדון הסטרהסה הייניע, רחיתי ותשמח.

תחימה בדף הסמוך.

*) Johann David Michaelis orientalische und exegetische Bibliothek. 21 Theil, Nro. 304.